

Bioloģiskās lauksaimniecības — 2021
ziņojums

LATVIJA

Ziņojums par bioloģiskās
lauksaimniecības nozari
Latvijā

Gefördert durch

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

BÖLN

Bundesprogramm Ökologischer Landbau
und andere Formen nachhaltiger
Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses des
Deutschen Bundestages

EKOconnect

Informācija par izdevumu

Redaktori

Joahims Lencs,
Klaudija Neimane

EkoConnect e.V.
Schützengasse 16
01067 Dresden
www.ekoconnect.org

Autori

Lāsma Ozola,
Laura Kirsanova
Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs

Korektūra

EkoConnect e.V.,
Līga Cimermane,
Lāsma Ozola
Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs

Makets un formatējums

whateverworks.biz

Gefördert durch

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

BÖLN

Bundesprogramm Ökologischer Landbau
und andere Formen nachhaltiger
Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses des
Deutschen Bundestages

Atruna

Šo ziņojumu finansēja Vācijas Pārtikas un Lauksaimniecības ministrija
projekta **28210E001** projektā.

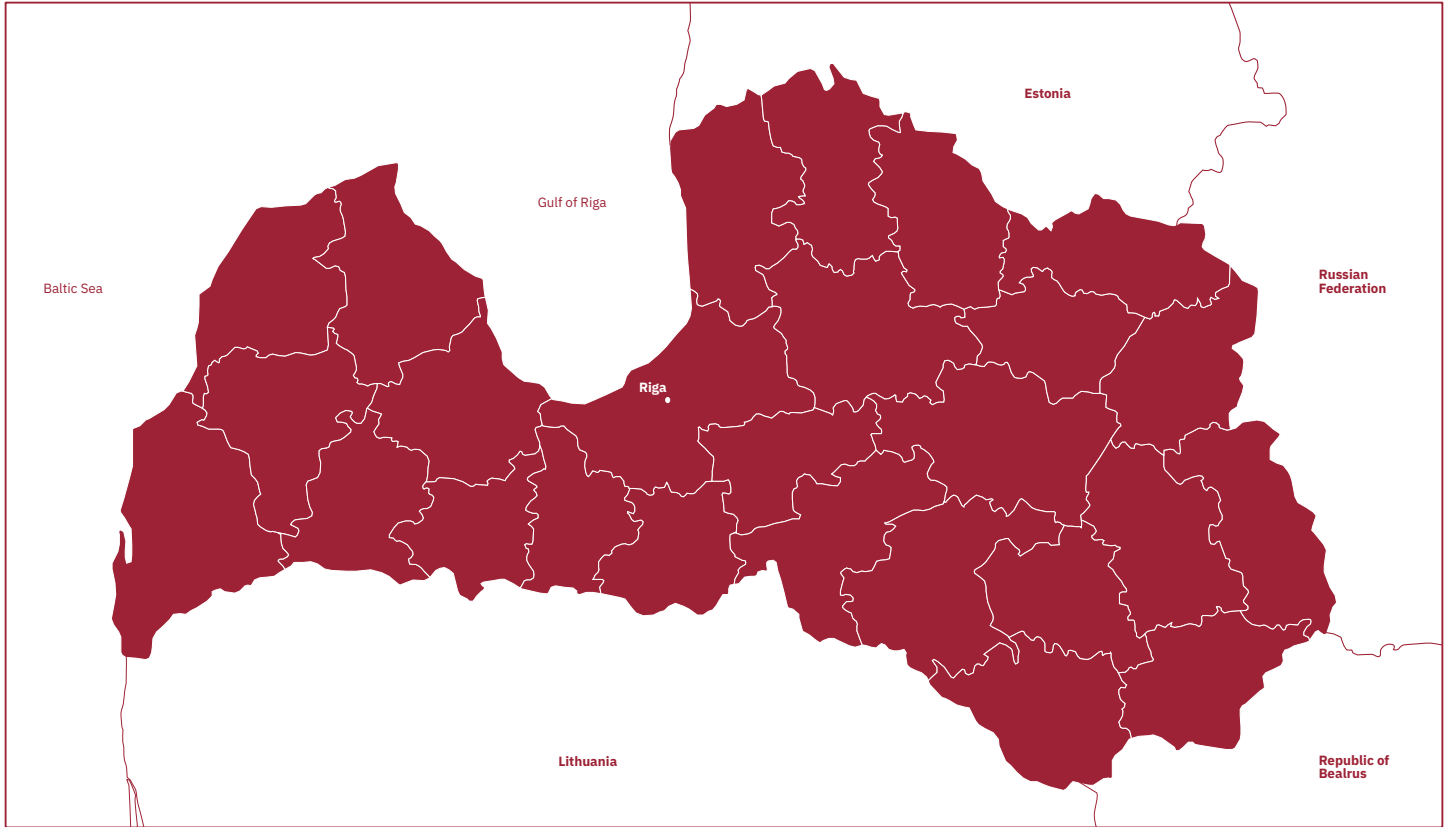
Šis ziņojums ir sagatavots saskaņā ar mūsu rīcībā esošajām zināšanām
un pārlicību. Tomēr mēs nevaram garantēt sniegtās informācijas un
datu precizitāti, pareizumu vai pilnīgumu.

Saturs

A Latvija: fakti un skaitļi	3
B Lauksaimnieciskā ražošana un attīstība	5
Lauksaimnieciskās ražošanas ekonomiskie rādītāji	
Graudkopība	
Lopkopība	
Pārtikas un lauksaimniecības produktu imports un eksports	
C Bioloģiskā lauksaimniecība Latvijā	8
Bioloģiskās lauksaimniecības vēsture un attīstība	
Bioloģiskās pārtikas ražošana un attīstība	
Bioloģiskās lauksaimniecību regulējošie normatīvie akti, uzraudzība un sertifikācija	
Ar bioloģisko lauksaimniecību saistītās iestādes, organizācijas	
Atbalsta maksājumi	
D Bioloģiskais tirgus	17
Bioloģiski ražotas pārtikas pārdošana un attīstība	
Bioloģiskās pārtikas tirdzniecības kanāli un tirgus struktūra	
Tiešā tirdzniecība	
Bioloģiskie produkti veikalu tīklos	
Bioloģisko produktu imports un eksports	
Prognoze	
E Atsauces	20

Latvija: fakti un skaitļi

Karte

1.attēls: Latvijas karte

Valsts statistikas dati

64 593,79 km²

Valsts kopējā platība

1 893 213 milj.

Iedzīvotāju skaits (2021. gads)

15 431 EUR

IKP uz vienu iedzīvotāju (2020. gads)

1 969 tūkst. hektāru

Ļaiksaimniecībā izmantojamā zeme (2020. gads)

75,8 tūkst. ha

Ļaiksaimniecības (2019. gads)

38,3 ha

Ļaiksaimniecības vidējais lielums (2019. gads)

4,28 %

Ļaiksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības īpatsvars kopējā IKP (2019. gads)

7,3 %

Īpatsvars tautsaimniecībā nodarbināto kopskaitā

Klimats un augsne

Latvijas klimatu lielā mērā nosaka tās atrašanās vieta – mērenajā klimata joslā, Atlantijas okeāna ietekmes apgabala, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē. Kopumā Latvijai raksturīga augsta cikloniskā aktivitāte – izteikta laikapstākļu maiņa. Ciklonu atnestās gaisa masas ziemas mēnešos samazina salu, bet vasaras mēnešos vēsa un mitra laika iestāšanos. Vidējais nokrišņu daudzums gadā Latvijā ir 692 mm.

Visvairāk nokrišņu parasti ir augustā un jūlijā, kuros vidēji nolīst 77 un 76 mm, bet vissausākais mēnesis ir aprīlis ar vidēji 34 mm. Gada vidējās gaisa temperatūras klimatiskā standarta norma ir +6,4 °C. Vissiltākais gada mēnesis ir jūlijs, tā vidējā gaisa temperatūra ir +17,4 °C, bet visaukstākais gada mēnesis ar vidējo gaisa temperatūru -3,7 °C ir februāris.

Veģetācijas periods – no 1971. līdz 2010. gadam vidējais veģetācijas perioda iestāšanās laiks Latvijā ir 13. aprīlis un noslēguma laiks 22. oktobris kaut arī atsevišķos gados tas izteikti variē. Vidējais veģetācijas perioda dienu skaits variē vairāk kā trīs nedēļu amplitūdā.¹

Latvijā līdz šim nav veikta vienlaidu augsnes kartēšana, tādēļ par Latvijas augšņu telpisko izplatību iespējams secināt tikai no lauksaimniecībā izmantojamās zemes un Latvijas ģeoķīmiskās kartēšanas rezultātiem, meža monitoringa un zinātnisko pētījumu datiem. Lauksaimniecības zemēs dominē podzolētās glejauksnes un velēnu podzolaugsnes, kas aizņem attiecīgi ap 31 un 27 % no lauksaimniecībā izmantojamām zemēm.²

1 <https://www.meteo.lv/lapas/laika-apstakli/klimatiska-informacija/latvijas-klimats/latvijas-klimats?id=1199&nid=562>

2 <https://enciklopedija.lv/skirklis/26023-Latvijas-augsnes>

Lauksaimniecības produktu ražošana un attīstība

Latvijā 2019. gada beigās bija 75,8 tūkstoši lauku saimniecību, kas ir par 8 % mazāk kā 2016. gadā, tās apsaimniekoja 1959,4 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes (skatīt 2. attēlu). Lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība pēdējo desmit gadu laikā ir palielinājusies par 8,5 %. Pieaug arī saimniecības vidējais lielums, kas 2019. gadā bija 38,3 hektāri, kas ir par 8,8 hektāriem jeb par 30 % vairāk nekā 2010. gadā.³

Lauksaimnieciskās ražošanas ekonomiskie rādītāji

Kopējā lauksaimniecības preču izlaides vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām) 2019. gadā pieauga par 25 %, kas ir augstākais rādītājs līdz šim. No kopējās vērtības 64 % veidoja augkopība un 36 % – lopkopība. Nozīmīgākās izmaiņas 2019. gadā ir skārušas dažas augkopības kultūras, būtiski palielinoties to īpatsvaram galaprodukcijas struktūrā: graudaugiem – par 4,3 %, rapšiem – par 3,2 %. Nedaudz (par 0,45 %) ir palielinājies arī dārzeņu un kartupeļu īpatsvars. Lopkopības produktu īpatsvars ir samazinājies: pienam – par 3,9 %, liellopu gaļai – par 1,1 %, putnu gaļai – par 0,6 %, cūkgaļai un olām – par 0,5 %.⁴

Aprēķinātie neto ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2019. gadā ir vidēji 640 EUR mēnesī, un tas ir par 34,5 % vairāk nekā 2018. gadā, kā arī būtiski vairāk nekā jebkurā iepriekšējā gadā. Lauksaimnieku ienākumi pēc Latvijas iestāšanās ES parasti ir 70–80 % robežās no valstī vidējiem. Vērtējot šo rādītāju gan der atcerēties, ka lauksaimniecībā ir ļoti liela atšķirība, starp ienākumiem dažāda lieluma un specializācijas saimniecībās. Liela daļa nodarbināto

strādā mazajās (pašpatēriņa un daļēja pašpatēriņa) saimniecībās, un to ienākumi ir zemi, bet tirgum ražojošās saimniecībās lauksaimnieku ienākumi parasti ir ievērojami lielāki.⁵

Graudkopība

2019. gadā tika iegūta Latvijas vēsturē lielākā graudu kopraža – 3,2 milj. tonnu, 1,5 reizes vairāk nekā iepriekšējā gadā. Vidējā graudaugu ražība no viena hektāra sasniedza 4,26 tonnas. Šādu kopražas pieaugumu nodrošināja gan labvēlīgie klimatiskie apstākļi, gan sējplatību pieaugums. Būtiska ietekme bija arī ziemāju platību īpatsvara pieaugumam kopējā graudaugu sējumu platībā no 35,4 % 2018. gadā līdz 58,8 % 2019. gadā.⁶

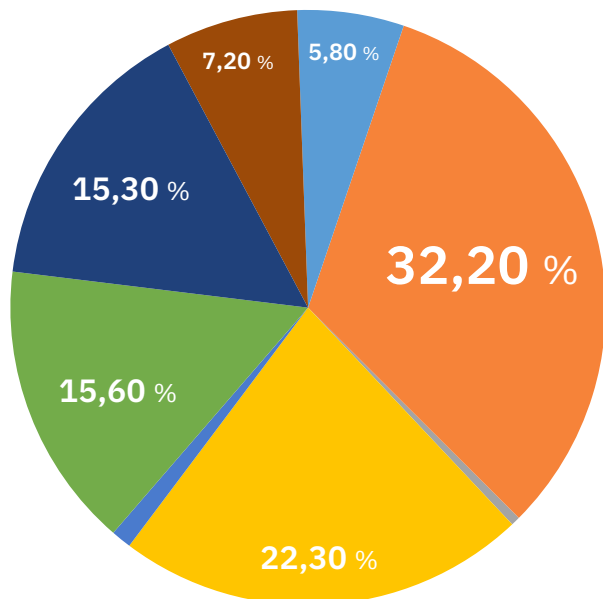
3 <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/noz/zivsaimn/publikācijas-un-infografikas/7268-latvijas-lauksaimnieciba-2021>

4 Turpat

5 https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/89/03/2020_lauksaimniecibas_gada_zinojums1.pdf

6 Turpat

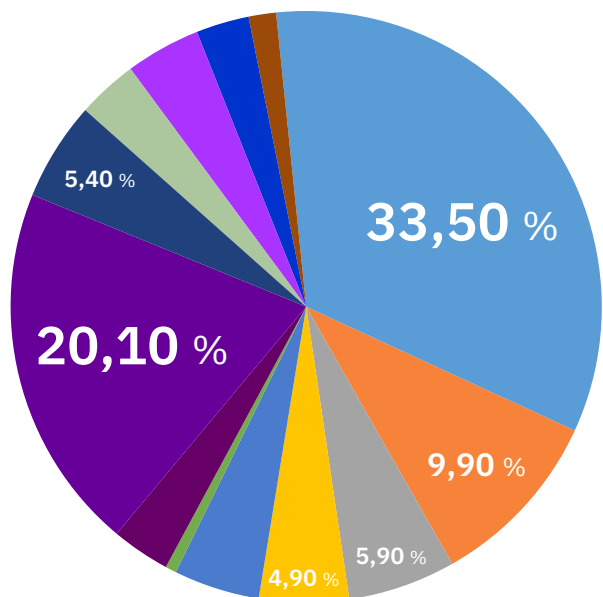
Lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošana (2019. gadā)

Pļavas un ganības
 Graudaugi - ziemāji
 Lopbarības zaļbarības kultūras
 Graudaugi - vasarāji
 Pārējā aramzeme
 Rapsis
 Kartupeļi (1,1 %)
 Ilggadīgie stādījumi (0,5 %)

2. attēls: Lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošana (2019. gadā), avots: Oficiālās statistikas portāls, <https://stat.gov.lv/lv>

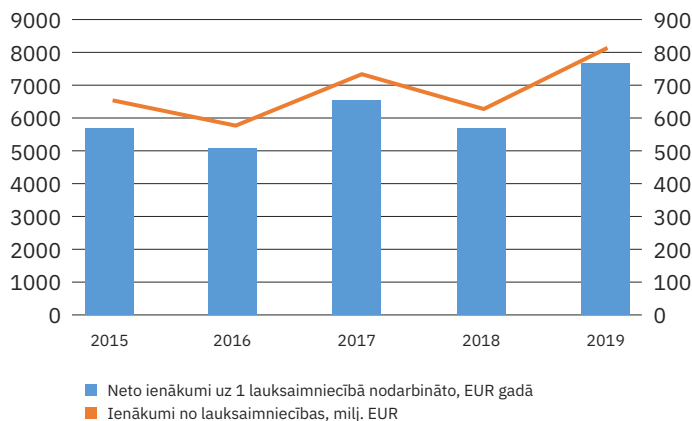
Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra (2019. gadā bāzes cenās)

Graudi
 Rapšu sēklas
 Kartupeļi
 Dārzeņi
 Lopbarības kultūras (4,70 %)
 Augļi un ogas (0,60 %)
 Citi augkopības produkti (3,20 %)
 Piens
 Cūkgaļa
 Liellopu gaļa (3,03 %)
 Putnu gaļa (4,10 %)
 Olas (2,90 %)
 Citi lopkopības produkti (1,50 %)

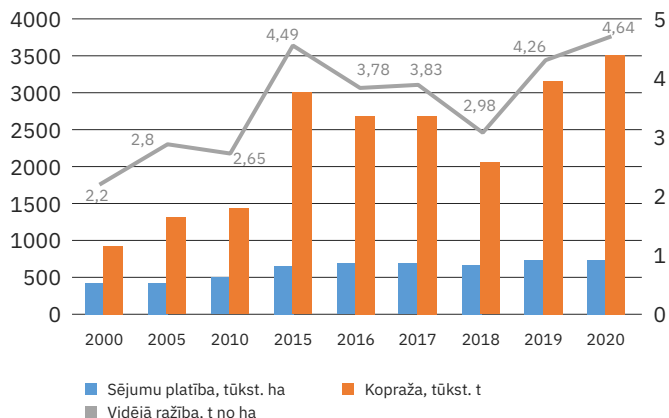
3. attēls: Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra (2019. gadā bāzes cenās), avots: Oficiālās statistikas portāls, <https://stat.gov.lv/lv>

Ienākumi no lauksaimniecības (2015.–2019. gadā)

4. attēls: Ienākumi no lauksaimniecības (2015. – 2019. gadā), avots: Agrolesursu un ekonomikas institūts

Graudaugu sējumu platība, kopraža un vidējā ražība (2000. – 2020. gads)

5. attēls: Graudaugu sējumu platība, kopraža un vidējā ražība (2000. – 2020. gads), avots: Oficiālās statistikas portāls, <https://stat.gov.lv/lv>

Lopkopība

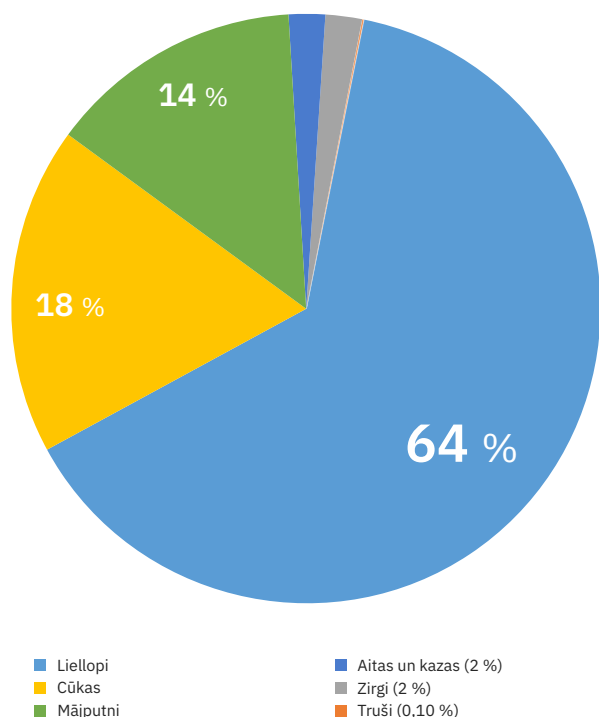
Lauku saimniecībās 2019. gada beigās audzēja 395,3 tūkst. liellopu. Lai gan kopējais liellopu apjoms ir saglabājies 2018. gada līmenī, vērojams slaucamo govju skaita samazinājums par 4,2 %, bet pārējo govju skaits pieaudzis par 9,2 %. Tas skaidrojams ar to, ka attīstās liellopu gaļas ražošana. Efektīvāka saimniekošana ir iespējama lielajās saimniecībās, tāpēc tajās vērojams gaļas liellopu skaita pieaugums.

Lai gan cūkkopības nozari jau vairākus gadus ietekmē neprognozējami nelabvēlīgie faktori (cūku mēris, neprognozējamas gaļas cenas un graudu cenu pieaugums), tā tomēr spēj noturēties un tirgū nodrošināt lielāko saražotās gaļas produkcijas daļu valstī. 2019. gadā cūku skaits palielinājies par 3,1 %.

Ik gadu pieaug arī reģistrēto mājputnu skaits. Mājputni Latvijā tiek audzēti gan lielos putnu audzēšanas uzņēmumos, gan nelielās zemnieku saimniecībās, kas darbojas gan pēc konvencionālās, gan arī pēc bioloģiskās saimniekošanas sistēmas noteikumiem. Populārākās mājputnu sugas ir dējējvistas un broileri, bet gan olu, gan gaļas ieguvei tiek audzētas arī paipalas, tītari, strausi, pīles, zosis, pērļu vistiņas.

Samazinājies ir aitu un kazu skaits – attiecīgi par 7 un 4,5 %. Samazināties turpina arī zirgu skaits, 2019. gada beigās tas bija samazinājies par 1,5 % salīdzinājumā ar 2018. gadu. Latvijā visvairāk audzētie ir Latvijas zirgu šķirnes sporta un braucamā tipa zirgi, no kuriem tiek izaudzēti gan augstas klases sporta zirgi, gan zirgi jātnieku apmācībai sporta skolās un amatieriem.⁷

Ganāmpulka struktūra nosacītajās mājlopu vienībās (2019. gada beigās)

6. attēls: Ganāmpulka struktūra nosacītajās mājlopu vienībās (2019. gada beigās), avots: Oficiālās statistikas portāls, <https://stat.gov.lv/lv>

Pārtikas un lauksaimniecības produktu imports un eksports

Saskaņā ar Eurostat datiem 2020. gadā pārtikas, lauksaimniecības un zivsaimniecības produkti bija vissvarīgākās preces Latvijas kopējā eksportā. Pārtikas, lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu eksports

2020. gadā veidoja 23,1 % no kopējās Latvijas eksporta vērtības.

Svarīgākie Latvijas eksporta produkti 2020. gadā:

1. Bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni – 28,1 % no lauksaimniecības produktu kopējās pārtikas un lauksaimniecības eksporta vērtības;
2. Graudaugi – 19,6 % no kopējās pārtikas un lauksaimniecības eksporta vērtības;
3. Piens un piena produkti, olas, medus – 8,4 % no kopējās pārtikas un lauksaimniecības eksporta vērtības.

Svarīgākie Latvijas importa produkti 2019. gadā:

1. Bezalkoholiskie, alkoholiskie dzērieni – 30,6 % no kopējās pārtikas un lauksaimniecības produktu importa vērtības;
2. Augļi un rieksti – 7,3 % no kopējās pārtikas un lauksaimniecības produktu importa vērtības;
3. Graudaugi – 5,8 % no kopējās pārtikas un lauksaimniecības produktu importa vērtību.

Pārtikas un lauksaimniecības produktu eksporta struktūrā eksports uz citām ES valstīm un trešajām valstīm bija līdzīgs – 49 % produktu tika pārdoti ES iekšējā tirgū un 51 % produkcijas tika eksportēti uz trešajām valstīm. Pārtikas, lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu importa struktūrā lielāko daļu veido imports no citām ES valstīm – 2020. gadā 83 % pārtikas un lauksaimniecības produktu tika ievesti no citām ES valstīm, bet 17 % – no trešās pasaules valstīm. 2020. gadā trīs svarīgākie Latvijas pārtikas un lauksaimniecības produktu eksporta galamērķi bija Krievija, Lietuva un Igaunija. Uz tiem tika eksportēti 45,9 % no pārtikas un lauksaimniecības eksporta kopējās vērtības. Importa ziņā nozīmīgākais tirdzniecības partneris ir Lietuva – 2020. gadā 24,3 % no pārtikas un lauksaimniecības importa kopējās vērtības. Pirmajā trijniekā ir arī Polija un Igaunija.⁸

⁷ https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/89/03/2020_lauksaimniecibas_gada_zinojums1.pdf

⁸ https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/02/07/08/Parskats_par_LV_arejo_tidzniecibu_2020.pdf

Bioloģiskā lauksaimniecība Latvijā

Bioloģiskās lauksaimniecības vēsture un attīstība

Bioloģiskās lauksaimniecības kustības pirmsākumi meklējami 1989. gadā, kad agronoma Imanta Heinacka vadībā latviešu zemnieku grupa apmeklēja biodinamiskās saimniecības Rietumvācijā.⁹ Tā Latvijā parādījās pirmās bioloģiskās saimniecības, kas saimniekošanā izmantoja biodinamiskās metodes.

Bioloģiskās lauksaimniecības attīstību Latvijā veicināja vēsturiskie notikumi – pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas zeme tika nodota privātīpašumā. Daudzi ieguva atpakaļ dzimtas īpašumus un meklēja veidus, kā mazās saimniecībās saimniekot ar alternatīvām metodēm.¹⁰ Līdzīgi kā citur Eiropā, arī Latvijā bioloģiskās lauksaimniecības kustību aizsāka zemnieki. Zemniekus galvenokārt motivēja pievērsties bioloģiskajai saimniekošanai: rūpes par vidi, augšnes auglības veicināšana, tradicionālās ainavas saglabāšana un ģimenes veselība.¹¹ Mazās saimniecības bioloģisko saimniekošanu uzskatīja arī par vienīgo veidu, kā saglabāt dzīvotspēju.

1992. gadā Latvijā tika sertificētas pirmās bioloģiskās saimniecības atbilstoši asociācijas *Demeter* izstrādātajiem biodinamiskās lauksaimniecības standartiem. Saimniecību sertifikācijas izmaksas tika segtas no Austrumeiropas attīstības projekta finansējuma, ko piešķīra **Heinriha Bella fonds**.¹² Kad 1998. gadā projekts beidzās, latviešu zemnieki vairs nevarēja atļauties saimniecību sertifikāciju atbilstoši *Demeter* standartiem un tika meklētas citas sertifikācijas shēmas.

Paralēli biodinamiskajām saimniecībām 90. gados attīstījās arī citas bioloģiskās saimniecības, kas uzsāka saimniekošanu saskaņā ar citiem bioloģiskās saimniekošanas standartiem. Sadarbībā ar amerikāņu speciālistiem, vairākas saimniecības sertificējās saskaņā ar *Organic Crop Improvement Association* standartiem.¹³ 1995. gadā nevalstiskā organizācija Vides aizsardzības klubs attīstīja privātu videi draudzīgas saimniekošanas standartu ar preču zīmi *Zaļais sertifikāts*.¹⁴

Kopā 1998. gadā Latvijā bija sertificētas 39 bioloģiskās saimniecības, kas apsaimniekoja 1462 ha lielu platību – 0,1 % no lauksaimniecībā izmantotajām zemēm.

Pieaugot bioloģisko saimniecību skaitam, tika dibinātas arī vairākas nevalstiskās organizācijas ar mērķi aizstāvēt bioloģisko lauksaimnieku intereses un veicināt bioloģiskās lauksaimniecības attīstību Latvijā. 1995. gadā tika dibināta Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija (LBLA), kas apvienoja reģionālās lauksaimnieku organizācijas, kā arī citus lauksaimniekus, pārstrādātājus, zinātniekus un zaļā dzīvesveida atbalstītājus. Šobrīd LBLA ir lielākā bioloģiskās lauksaimniecības nozari pārstāvošā organizācija Latvijā ar pusotru tūkstoši biedru.

9 Rudlapa, 2005

10 Turpat

11 Šūmane, 2010

12 Tomsone, 2006

13 Serģe, 2005

14 Rudlapa, 2005

1998. gadā LBLA izstrādāja privātos standartus, par pamatu ņemot bioloģiskās saimniekošanas standartus preču zīmei Zaļais sertifikāts. LBLA izveidotais Sertifikācijas centrs uzsāka saimniecību sertifikāciju. 2000. gadā saimniecības varēja saņemt bioloģiskās saimniekošanas sertifikātu ar preču zīmes *Latvijas Ekoprodukts*. 2001. gadā tika nodibināta sertifikācijas institūcija Vides kvalitāte, kas līdz šim brīdim ir viena no divām esošajām sertifikācijas institūcijām. Otra sertifikācijas iestāde – Sertifikācijas un testēšanas centrs tika dibināta 2004. gadā.

Pirmā politiskā atzinība bioloģiskai lauksaimniecībai tika piešķirta 1998. gadā, kad Vides aizsardzības ministrija noteica Latvijas Lauku attīstības programmā atbalstu (subsīdijas) videi draudzīgai saimniekošanai. 2001. gadā *bioloģiskās lauksaimniecības* definīcija tika iekļauta Lauksaimniecības likumā un izveidota kontroles sistēma saskaņā ar ES Regulu Nr. 2092/91. Tas veicināja strauju bioloģisko saimniecību pieaugumu – 2001. gadā jau bioloģiski saimniekoja 219 saimniecības 10 549 ha platībā.

2001. gadā tika izveidots pirmais bioloģisko produktu tirgus galvaspilsētā Rīgā. Tirgus pavēra iespējas zemniekiem nodibināt tiešu saiti ar pircēju. Tirgū pārsvarā varēja iegādāties primāros produktus, jo produktu pārstrāde vēl nebija attīstīta. Lai nodrošinātu bioloģisko produktu pieejamību un pārstrādi, zemnieki sāka attīstīt kooperāciju. Pirmie trīs bioloģisko zemnieku kooperatīvi tika dibināti 2003. gadā – lopkautuves, piena pārstrādes un bioloģiskās lauksaimniecības produktu tirgus veicināšanas kooperatīvs.

2003. gadā Zemkopības ministrija sadarbībā ar LBLA izstrādāja Bioloģiskās lauksaimniecības attīstības programmu 2003.–2006. gadam. Šajā gadā LBLA iestājās arī Starptautiskajā bioloģiskās lauksaimniecības federācijā (*International Federation of Organic Agriculture Movements, IFOAM*).

Nākamais bioloģiskās lauksaimniecības izaugsmes lēciens sekoja pēc Latvijas iestāšanās ES 2004. gadā. Latvija pārņēma ES regulējumu attiecībā uz bioloģisko saimniekošanu, un latviešu bioloģiskie zemnieki varēja saņemt subsīdijas par bioloģisko saimniekošanu. Tiek akreditētas divas sertifikācijas iestādes – Vides kvalitāte un Sertifikācijas un testēšanas centrs, kas līdz šai dienai veic bioloģisko saimniecību sertifikāciju. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2004. gadā bioloģiskās lauksaimniecības platības četrkāršojās, sasniedzot 43 902 ha, un bioloģisko saimniecību skaits pieauga līdz 1043 saimniecībām. Neskatoties uz bioloģisko platību un saimniecību skaita pieaugumu, bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas kāpums tirgū būtiski atpalika.

Saimniecību pieaugums sasniedza savu augstāko punktu 2008. gadā – 4202 bioloģiskās saimniecības, pēc kura novērojams laika posms, kurā to skaits nedaudz samazinājās. Šī samazināšanās varētu būt saistīta ar to, ka ES atbalsta perioda pirmais posms noslēdzās un bija saimniecības, kas izvēlējās neturpināt dalību tālākos posmos. Saimniecību skaits pakāpeniski samazinājās līdz 2015. gadam, kad tas atkal sāka pieaugt sākoties jaunam Lauku attīstības plānam 2014. – 2020. gadam. 2019. gadā Latvijā bija 4173 bioloģiskās saimniecības, kas apsaimniekoja 290 000 ha jeb aptuveni 14 % no kopējās lauksaimniecībā izmantotās platības valstī, ierindojoties 6. vietā ES pēc bioloģiski sertificētās lauksaimniecības zemes procentuālās daļas un 13. vietā pēc faktiskās bioloģiski sertificētās lauksaimniecības zemes platības.¹⁵

Pēdējos 10 gados ir ievērojami pieaudzis arī Latvijā bioloģiski audzēto produktu daudzums un attīstījusies bioloģisko produktu pārstrāde. Bioloģisko produktu pārstrādē iesaistījušies lieli Latvijas pārstrādes uzņēmumi. Piemēram, Latvijas ražotājs *AS Aloja Starkelsen* ir līderis bioloģiskās kartupeļu cietes ražošanā pasaulē. Līdz ar piedāvājumu palielinājies arī pieprasījums – cilvēki ir sākuši vairāk interesēties par savu veselību un tāpēc vairāk dod priekšroku bioloģiskajiem produktiem. Pieprasījumu pēc bioloģiskajiem produktiem ir veicinājušas gan LBLA rīkotās kampaņas, gan *Slow food* un citi zemnieku tirdziņi, kā arī tiešās pirkšanas kustība. Tiešās pirkšanas grupas, iedvesmojoties no pasaulē populārā kopienu atbalstītas lauksaimniecības modeļa, veido ciešu saiti ar zemniekiem, lai organizētu bioloģisko produktu piegādes. Ģimenes, kas iesaistījušās tiešās pirkšanas grupās, regulāri, ik nedēļu iegādājas pa tiešo no bioloģiskajiem zemniekiem lauku labumus, ieguldot savu laiku iegādes procesa organizēšanā. Bioloģiskās lauksaimniecības produkcija ir plaši pieejama arī pircēju iecienītākajās pārtikas iegādes vietās – lielveikalos.

Šajos gados liela nozīme ir bijusi nevalstisko organizāciju, it īpaši LBLA, darbībai nozares attīstībā un politikas veidošanā. Kopš 2020. gada LBLA izdod specializētu žurnālu *Bioloģiski*, kas paredzēts bioloģiskās lauksaimniecības nozarē iesaistītiem. LBLA ir noteikusi par stratēģisko Latvijas mērķi – 30/30/30 – 2030. gadā 30 % no kopējās lauksaimniecības platības ir jābūt bioloģiskām lauksaimniecībām un 30 % no iepirktās pārtikas valsts un pašvaldību ēdināšanas iepirkumos jābūt bioloģiski sertificētai. Zemkopības ministrija ir izvirzījusi

15 <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/biologiskas-lauksaimniecibas-informacija?id=1576#jump>

par mērķi līdz 2027. gadam sasniegt, ka Latvijā vismaz 20 % lauksaimniecībā izmantojamās zemes jeb 398 000 ha būtu izmantota bioloģiskā lauksaimniecībā, virzoties uz ES Zaļā kursa mērķi 25 % no lauksaimniecībā izmantotām zemēm (LIZ) 2030. gadā.

Attiecībā uz publisko iepirkumu 2020. gadā tika pieņemts, ka valsts un pašvaldības iestādēm ēdināšanas iepirkumos obligāti jāiegādājas bioloģiskie produkti – vismaz 35 % piena produkti (no 2022. gada – 50 %) un 20 % graudaugu produkti, līdz ar to sagaidāms arī pieprasījuma kāpums pēc bioloģiskajiem produktiem. *Zaļo domāšanu* veicina arī sabiedrības grupas, kas rīko dažādus pasākumus veselīga dzīvesveida veicināšanai, tai skaitā bioloģiskās pārtikas popularizēšanai. Kā vienu no ievērojamākajiem pasākumiem var minēt zaļā dzīvesveida festivālu *Greenfest*, kas jau ceturto reizi notiek Siguldā. Pasākuma organizatoru politiskais aicinājums ir noteikt Latvijas lielāko aizsargājamo dabas teritoriju – Gaujas nacionālo parku – par vietu, kurā var saimniekot tikai bioloģiski.

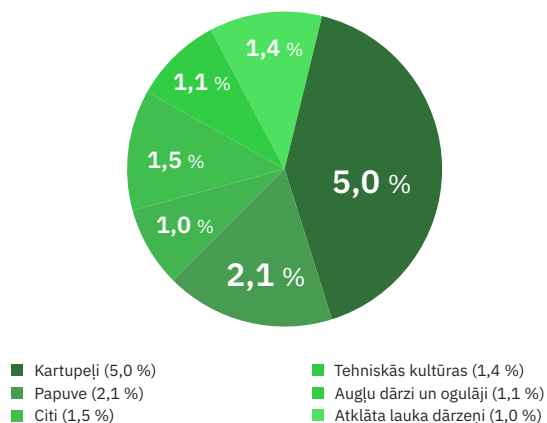
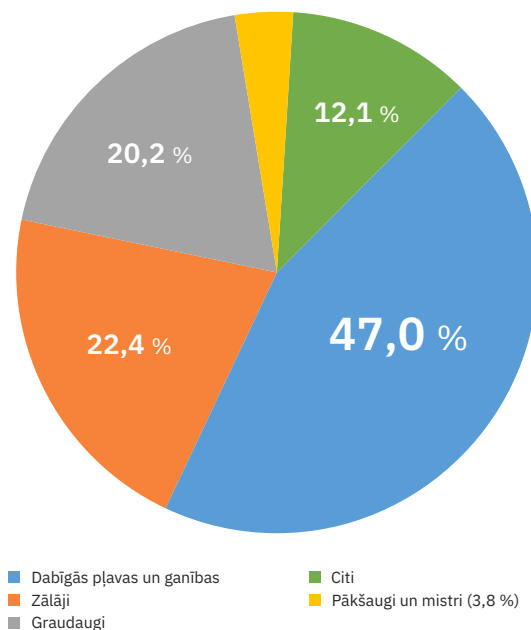
Bioloģiskās pārtikas ražošana un attīstība

Latvijā 2020. gada sākumā bija sertificēts 4530 uzņēmējs, kas nodarbojas ar bioloģisko lauksaimniecību. No tiem 4232 – lauksaimniecības produktu ražotāji, 2 – akvakultūras dzīvnieku audzētāji, 65 – pārstrādes uzņēmumi, 5 – importētāji, 11 – eksportētāji un 215 – sertificēti tirdzniecības un citi uzņēmumi. Bioloģiski apsaimniekotās platības aizņem 290 000 ha, kas ir aptuveni 14 % no kopējās lauksaimniecībā izmantotās zemes platības valstī.¹⁶ Desmit gadu laikā bioloģiski apsaimniekotās platības pieaugušas par 75 %. Vidējā platība, ko apsaimnieko bioloģiskā saimniecība Latvijā, ir 70 ha, kas ir ievērojami lielāka par vidējo konvencionālās saimniecības apsaimniekoto platību.¹⁷

Bioloģiski sertificētās platībās 47 % aizņem dabīgās ganības un pļavas, 22,4 % – zālāji, graudaugi – 20,2 %, 3,8 % pākšaugi un mistri, 6,7 % – pārējās platības, tai skaitā 1,1 % – augļu dārzi un ogulāji, 1,4 % tehniskās kultūras, 0,5 % kartupeļi, 0,1 % atklāta lauka dārzeni, 2 % papuve un 1,5 % cits (Skatīt 7. attēlu). Bioloģisko platību izmantošanas struktūra liecina, ka Latvijā bioloģiskajā saimniekošanā pastāv liels zālāju un lopbarības kultūraugu platību īpatsvars, saimniecībām specializējoties lopkopībā un audzējot zālēdājus dzīvniekus. 2019. gadā no saražotās gaļas kopapjoma – 13 000 tonnām - visvairāk tika ražota liellopu gaļa – 85 %, 9 % – aitas gaļa, 4 % – cūkgaļa, 1 % – briežu gaļa

un arī putnu gaļa.¹⁸ Graudaugi tika ražoti 58 523,28 ha platībā, visvairāk šajās platībās tika audzētas auzas un kvieši. 2019. gadā 42 % no griķu saražotā kopapjoma un 20 % no auzu saražotā kopapjoma Latvijā tika saražoti bioloģiskajās saimniecībās. No atklātā lauka dārzeniem bioloģiskajās saimniecībās visvairāk tika ražoti ķirbji (136,94 ha platībā), savukārt augļu dārzos un ogulājos

Sertificētās lauksaimniecības kultūru platības (2019. gadā)

7. attēls: Sertificētās lauksaimniecības kultūru platības (2019. gadā), avots: Zemkopības ministrija

16 https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/articles/Biologiska%20lauksaimnieciba_04_2021.pdf

17 <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/biologiskas-lauksaimniecibas-informacija?id=1576#jump>

18 Turpat

Bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas apjomi (tūkst, t*)

Produkcijas veids	2017	2018	2019
Piens	96,5	94,3	88,1
Graudi	80,9	79,2	117,3
Kartupeļi	17,8	23,6	23,9
Gaļa	1,6	1,6	1,3
Augļi un ogas	2,5	3,6	3
Dārzeņi	2,7	2,3	3,2
Vīstus olas (tūkst. gab.)	1,9	2	2,6
Medus	0,4	0,5	0,4

9. attēls: Bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas apjomi (tūkst, t*), avots: Latvijas Datu centrs

*Saražotās produkcijas apjoms sevī ietver bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles sistēmā saražoto produkciju (pērejas periodu un sertificēto bioloģiskās lauksaimniecības produkciju)

visvairāk dominē upenes (924,82 ha), ābeles (71248 ha) un smiltsērķšķi (398,66 ha). Bioloģiski sertificētās augļu un ogulāju platības aizņem ¼ daļu no Latvijas augļu dārzu platībām.¹⁹ Visu bioloģisko produktu īpatsvars kopējā produkcijā Latvijā ir palielinājies no 3,8 % – 2015. gadā līdz 6,8 % – 2019. gadā.²⁰ Salīdzinot datus par

2015.–2019. gadu redzams, ka lielākajai daļai produktu ražošanas apjoms ir nozīmīgi pieaudzis. Tomēr kopš 2015. gada Latvijā noticis kritums bioloģiskās gaļas ražošanas apjomos. Viens no iemesliem - teļu eksports samazinājies to dzīvnieku skaitu, kas tiek nobaroti vietējam tirgum.²¹

2019. gadā visvairāk tika saražota graudu pārstrādes, un cietes ražošanas produkcija, – 23 024 tonnas, kas salīdzinot ar iepriekšējo gadu ir par 1,4 reizēm vairāk. Par 1,4 reizēm vairāk tika saražota arī augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu pārstrādes produkcija, sasniedzot 2656 tonnas. Arī piena un piena produktu pārstrādes apjoms ievērojami palielinājās – par 1,7 reizēm, sasniedzot 7 380 tonnas. Pavisam pārstrādei pērn iepirkti 785,2 tūkstoši tonnu piena, tajā skaitā 55,4 tūkstoši tonnu bioloģiskā piena.

Graudu pārstrādē un cietes produktu ražošanā pārstrādātāju skaits ir palicis nemainīgs, samazinājies ir pārstrādātā skaits gaļas un gaļas produktu ražošanas jomā, kā arī lopbarības ražošanā, bet visās pārējās kategorijās pārstrādātāju skaits ir pieaudzis (skatīt 9. attēlu). Kopējā pārdoto bioloģiskās lauksaimniecības produktu vērtība palielinājusies no 31,7 miljoniem eiro 2015. gadā līdz 60 miljoniem eiro 2019. gadā.²² Šobrīd vērojama bioloģiskās lauksaimniecības augšupeja tieši augkopības nozarē, savukārt lopkopības nozare

Bioloģiskās lauksaimniecības produktu pārstrāde (2017.–2019. gads)

Rādītāji	Uzņēmumu skaits			Produkcijas apjoms, t		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Gaļas un gaļas produktu ražošana	27	34	24	1362	1645,7	1553,1
Augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu pārstrāde	69	76	86	852,1	1857,9	2655,9
Augu eļļas un dzīvnieku izcelsmes tauku ražošana	3	4	5	3	3,6	2
Piena un piena produktu ražošana	22	24	30	3992,9	4442,1	7380,4
Graudu pārstrādes un cietes ražošanas produkti	13	13	13	7680,4	16767,2	23024,3
Maize, mīklas izstrādājumu ražošana	19	18	20	1057,3	1161,4	1220,1
Citu pārtikas produktu ražošana	112	128	151	68,7	138,5	325,6
Lopbarība	4	5	6	953,9	1299,8	1577,3
Dzērienu ražošana	12	14	16	160,7	1073,8	846,6

9. Attēls: Bioloģiskās lauksaimniecības produktu pārstrāde (2017.–2019. gads), avots: Zemkopības ministrija

19 <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/biologiskas-lauksaimniecibas-informacija?id=1576#jump>

20 https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/Atskaite_BLS_produkcija_aprekini.pdf

21 https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/articles/Biologiska%20lauksaimnieciba_04_2021.pdf

22 <https://www.la.lv/patiesiba-nav-tadas-lietas-ka-leta-partika>

piedzīvo samazinājumu ražošanas apmēros. Tomēr nākotnē globālā un vietējā tirgus pieprasījuma kāpums pēc bioloģiski ražotas pārtikas pozitīvi ietekmēs bioloģiskās lauksaimniecības nozari Latvijā, un šobrīd arvien vairāk ienāk jauni pārstrādes uzņēmumi, kas saskata izaugsmi tieši bioloģiskās pārtikas tirgū.

Bioloģiskās lauksaimniecību regulējošie normatīvie akti, uzraudzība un sertifikācija

Bioloģiskie lauksaimnieki Latvijā strādā un uzņēmumu sertificēšana notiek, balstoties uz ES vienoto regulējumu:

- **Padomes Regula (EK) Nr. 834/2007 (2007. gada 28. jūnijs)** (↪) par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un par Regulas (EEK) Nr. 2092/91 atcelšanu;
- **Komisijas Regula (EK) Nr. 889/2008 (2008. gada 5. septembris)**, (↪) ar ko paredz sīki izstrādātus bioloģiskās ražošanas, marķēšanas un kontroles noteikumus, lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 834/2007 par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un to grozījumi;
- **Komisijas Regula (EK) Nr. 1235/2008 (2008. gada 8. decembris)**, (↪) ar ko nosaka sīki izstrādātus īstenošanas noteikumus Padomes regulai (EK) Nr. 834/2007 par bioloģisko produktu importēšanas kārtību no trešām valstīm, un tās grozījumi;

Papildus ES vienotajam regulējumam izstrādāti arī nacionāla līmeņa noteikumi:

- **Ministru kabineta noteikumi Nr. 485 Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles kārtība (2009. gada 26. maijs)** (↪). Šajos noteikumos atrunāta nacionālā bioloģiskās lauksaimniecības sertifikācijas kārtība, sertificēto uzņēmumu pienākumi un tiesības, dažādu speciālo atļauju saņemšanas iespējas, nacionālās atkāpes, produktu marķēšanas kārtība. Kā arī pielikumos atrodamas dažādu pārskatu un iesniegumu formas.
- **Ministru kabineta noteikumi Nr. 1204 Dzīvnieku un no tiem iegūto produktu aprites kārtība, kas nav regulēta Eiropas Savienības tieši piemērojamos tiesību aktos par bioloģisko lauksaimniecību (2009. gada 20. oktobris)** (↪). Noteikumi nosaka briežu dzimtas dzīvnieku, trušu, mežacūku, muflonu, gliemežu, slieku, strausu, fazānu, gaļas baložu, paipalu un no tiem iegūto produktu aprites kārtību, kas nav regulēta Eiropas Savienības tieši piemērojamos tiesību aktos par bioloģisko lauksaimniecību.

Ministru kabineta noteikumi Nr. 485 *Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles kārtība* nosaka, ka bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības institūcijas Latvijā ir Pārtikas un veterinārais dienests un Valsts augu aizsardzības dienests.

Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības institūcijas Latvijā ir:

Pārtikas un veterinārais dienests

Pārtikas un veterinārais dienests – dienesta darbības mērķis ir atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei nodrošināt patērētājiem nekaitīgas un drošas pārtikas, dzīvnieku barības, dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu (kas nav derīgi cilvēku patēriņam) un veterināro zāļu kvalificētu un efektīvu valsts uzraudzību un apriti, kā arī dzīvnieku veselības un labturības, ciltsdarba, nepārtikas preču drošuma un fitosanitāro robežkontroles prasību ievērošanu.

Bioloģiskās lauksaimniecības jomā tā pārziņā ir datubāzes uzturēšana par bioloģiskās lauksaimniecības kontrolei pakļautajiem operatoriem. Veikt kontroles un sertifikācijas institūciju atzīšanu un uzraudzību, katru gadu pārbaudot līdz pieciem procentiem no kontrolei pakļautajiem operatoriem atbilstoši operatoru riska novērtējumam. Izvērtēt iespēju samazināt bioloģiskās lauksaimniecības pārejas perioda garumu. Kā arī iestādes kompetencē ir arī dažādu Komisijas Regulā Nr. 889/2008 atrunāto atļauju nepieciešamības izvērtēšana un izsniegšana.

www.pvd.gov.lv

Valsts augu aizsardzības dienests

Valsts augu aizsardzības dienests – dienesta darbības mērķis ir nodrošināt kultūraugu un mežu resursu ilgtspējīgu izmantošanu, aizsardzību un aprites uzraudzību, lai saglabātu to bioloģisko daudzveidību, uzlabotu lauksaimniecības produktu kvalitāti, veicinātu sabiedrības drošību un pasargātu apkārtējo vidi no iespējamā augu aizsardzības un mēslošanas līdzekļu radītā piesārņojuma, kā arī palielinātu produktivitāti un lauksaimniecības konkurētspēju. Bioloģiskās lauksaimniecības jomā tā pārziņā ir ar bioloģiskām metodēm ražotu sēklu un veģetatīvās pavairošanas materiāla elektroniskās datubāzes uzturēšana. Atļauju bioloģiskajā ražošanā izmantot sēklas un veģetatīvās pavairošanas materiālus, kas nav ražoti ar bioloģiskās ražošanas metodi, izsniegšana. Bioloģiskajā saimniekošanas sistēmā atļautu mēslošanas un augu aizsardzības līdzekļu izvērtēšana un reģistrēšana.

www.vaad.gov.lv

Bioloģiskās lauksaimniecības sertifikācijas iestādes ir:

Biedrības Vides kvalitāte sertifikācijas institūcija Vides kvalitāte

Biedrības *Vides kvalitāte* sertifikācijas institūcija *Vides kvalitāte* – sertifikācijas institūcija *Vides kvalitāte* dibināta 2000. gada 23. novembrī, darbības mērķi ir uzņēmumu atbilstības novērtēšana saskaņā ar noteikumiem bioloģiskās lauksaimniecības ražošanas, pārstrādes jomās, kā arī mežsaimniecības un kokmateriālu piegādes ķēdes nodrošināšanā.

www.videskvalitate.lv

SIA Sertifikācijas un testēšanas centrs

SIA Sertifikācijas un testēšanas centrs – 2004. gada 4. augustā tika izveidots valsts *SIA Sertifikācijas un testēšanas centrs*, 2019. gadā, pēc valsts kapitāla daļu pārdošanas uzņēmuma statuss mainīts uz SIA. Uzņēmums piedāvā plašu pakalpojumu klāstu – dažādu iekārtu testēšanu un sertificēšanu, darba vides mērījumu veikšanu, traktortehnikas testēšanu, piena mēraparātu pārbaudes, ūdens skaitītāju pārbaudes, miglotāju-smidzinātāju pārbaudes, traktoru tipa apstiprinājumu, traktortehnikas un piekabju individuālu pārbaudi, bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmumu sertificēšanu gan Latvijā, gan trešajās valstīs. Izveidots arī mācību centrs, kurā interesentiem iespējams piedalīties dažādos semināros un arī apgūt 160 stundu kursu *Bioloģiskā lauksaimniecība*.

www.stc.lv

Ar bioloģisko lauksaimniecību saistītās iestādes, organizācijas

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija – valsts pārvaldes iestāde, kuras galvenā atbildība ir par Latvijas Republikas lauksaimniecības, tai skaitā bioloģiskās lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības un lauku attīstības politikas izstrādi un realizēšanu. Bioloģiskās lauksaimniecības kontekstā šī institūcija ir atbildīga par normatīvo aktu sastādīšanu, likumu un noteikumu atjaunināšanu, papildināšanu un atbilstīgo kontroles institūciju norīkošanu atbilstoši likuma prasībām. Zemkopības ministrijas pakļautībā ir vairākas institūcijas, kuru atbildībā ir bioloģiskās lauksaimniecības sektora uzraudzības pasākumi – Lauksaimniecības datu centrs, Lauku atbalsta dienests, Pārtikas un veterinārais dienests, kā arī Valsts augu aizsardzības dienests.

www.zm.gov.lv

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (LLKC)

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs – vadošais lauksaimniecības un lauku uzņēmējdarbības konsultāciju dienests Latvijā ar birojiem 26 pilsētās reģionos. Lauksaimniekiem ir iespējams saņemt konsultācijas augkopībā, lopkopībā, bioloģiskajā lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā, uzņēmējdarbībā, grāmatvedībā un finansējuma piesaistē. Uzņēmums darbojas arī izglītības jomā, lauksaimniekiem ir iespēja piedalīties dažāda līmeņa izglītojošos pasākumos – informatīvos semināros, dažāda ilguma profesionālās pilnveides kursos, pieredzes apmaiņas braucienos, lauku dienās. Ir izveidota tālmācības platforma, kurā lauksaimnieki var apgūt 160 stundu profesionālās pilnveides izglītības programmu “Bioloģiskā lauksaimniecība” un “Lauksaimniecības pamati”.

www.llkc.lv

Agroresursu un ekonomikas institūts (AREI)

Agroresursu un ekonomikas institūts – Latvijas Lauksaimniecības universitātes pārraudzībā esošs zinātniskais institūts. Par tā prioritārajiem pētījuma virzieniem izvirzīti arī ar bioloģisko lauksaimniecību saistīti temati. AREI pētnieki realizē dažāda līmeņa vietēja mēroga un starptautiskus zinātnes projektus lauksaimniecībā. Kā piemēru var minēt pētījumus par laukaugu ģenētiku un selekciju integrētai un bioloģiskai saimniekošanas sistēmai, pētījumus par inovatīvas labību un pākšaugu sējumu kopšanas tehnoloģijas izpēti pielietošanai nezāļu ierobežošanā bez pesticīdu lietošanas. Pētījumu rezultāti pieejami mājaslapā, dodot lauksaimniekiem iespēju paplašināt savas zināšanas un uzlabot savas saimniekošanas metodes.

www.arei.lv

Lauksaimniecības datu centrs

Lauksaimniecības datu centrs – darbības mērķis ir nodrošināt valstī vienotu informācijas sistēmu *Lauksaimniecības datu centra informācijas sistēma*, lauksaimniecības un zivsaimniecības nozarē īstenojot vienotu, vienkāršotu un elastīgu uzraudzību un izsekojamību. Vienotajā informācijas sistēmā tiek uzturēta un aktualizēta informācija par dažādiem lauksaimniecības statistikas datiem, tai skaitā bioloģiskās lauksaimniecības un lopkopības statistiku, bioloģiskās ražošanas saimniecību operatoriem un to ražotajiem produktiem.

www ldc.gov.lv

Latvijas Lauksaimniecības universitāte (LLU)

Latvijas Lauksaimniecības universitāte – Lauksaimniecības fakultātē studentiem ir iespēja apgūt bioloģiskās lauksaimniecības kursu. Universitātes paspārnē ir izveidots Mūžizglītības centrs, kurā jebkurš interesents var apgūt dažādus izglītojošus kursus. Arī šeit lauksaimnieki var apgūt profesionālās pilnveides kursu “Bioloģiskā lauksaimniecība”. LLU zinātnieki arī veiksmīgi sadarbojas ar bioloģiskās lauksaimniecības nozarē strādājošiem uzņēmumiem, piemēram, veic receptu un ražošanas tehnoloģiju izstrādi SIA *Lat Eko Food* bio dārzeņu biezpienam *Rūdolfs* un izstrādāja receptūras, konsultēja tehnoloģiska procesa realizācijas uzsākšanas posmā SIA *Milzu* ekstrudētu graudaugu pārslu ražošanā.

www.llu.lv

LLU Augu aizsardzības zinātniskais institūts Agrihorts

LLU Augu aizsardzības zinātniskais institūts *Agrihorts* – institūtā tiek realizēti pētījumi gan valsts finansētu projektu ietvaros gan starptautiskos pētnieciskos projektos, notiek aktīva sadarbība ar lauksaimniekiem, meklējot risinājumus kaitīgo organismu ierobežošanai dažādos kultūraugos. Viens no pētījumu virzieniem ir kaitīgo organismu izpēte un kontrole integrētajā un bioloģiskajā lauksaimniecībā. Informācija par aktuālajiem un noslēgtajiem projektiem, tajos gūtajām atziņām pieejama mājaslapā.

www.agrihorts.llu.lv

LLU zinatniskais institūts atvasinātas publiskas personas Dārzkopības institūts

Dārzkopības institūts – institūts īsteno pētījumus auglīkopībā un dārzenkopībā. Pētījumu virzieni ietver arī bioloģisko saimniekošanas sistēmu, piemēram, viens no pētījumu virzieniem ir audzēšanas tehnoloģiju izstrāde bioloģiskai un integrētai audzēšanai reģionā jaunām, perspektīvām dārzenu sugām.

www.darzkopibasinstituts.lv

Biedrība Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija (LBLA)

Biedrība *Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija* – profesionāla organizācija, kura apvieno bioloģiskās lauksaimniecības jomā strādājošos un šī saimniekošanas veida atbalstītājus. LBLA ir Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes biedrs, darbojas Zemkopības ministrijas Lauksaimnieku nevalstisko organizāciju Konsultatīvajā padomē un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vides konsultatīvajā padomē, kā arī ir starptautiskās organizācijas *IFOAM Organics Europe* biedrs. Asociācijas galvenie mērķi ir:

- Bioloģiskās lauksaimniecības politikas veidošana;
- Veidot tirgus politiku un rast tirgus iespējas bioloģiskajai produkcijai;
- Veidot izglītības sistēmu un nodrošināt bioloģiski saimniekojošiem zemniekiem zināšanu papildināšanas iespējas;
- Informēt sabiedrību par dabīga produkta nozīmi veselības saglabāšanā.

www.lbla.lv

Lauku atbalsts dienests (LAD)

Lauku atbalsts dienests – Zemkopības Ministrijas padotības iestāde, kas ir atbildīga par vienotu valsts un Eiropas Savienības atbalsta politikas īstenošanu. Tā administrē valsts atbalstu un Eiropas Savienības atbalstu laukiem, lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zivsaimniecībai – pieņem un izvērtē iesniegumus atbalsta saņemšanai, pieņem lēmumu par finansējuma piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt, lemj par atbalsta izmaksu vai atteikumu to izmaksāt un veic izmaksātā atbalsta uzskaiti un izlietošanas kontroli.

www.lad.gov.lv

Kooperatīvā sabiedrība BIO Berries Latvia

Kooperatīvā sabiedrība *BIO Berries Latvia* – dibināta 2019. gada 5. februārī. Patlaban tajā apvienojušies divdesmit viens bioloģiski strādājošs upeņu audzētājs. Tas izveidots ar mērķi izveidot stabilus saldētu ogu noieta kanālus eksporta tirgos.

www.bioberrieslatvia.com

Atbalsta maksājumi

Nacionālā līmeņa plānošanas dokuments, kurā tiek noteikts atbalsts lauksaimniecības nozarei, ir Lauku attīstības programma. Ir iestājies jaunais Kopējās lauksaimniecības politikas plānošanas posms 2021.–2027. gadam, taču aizkavējusies normatīvo aktu pieņemšana, līdz ar to 2021. gads un 2022. gads ir noteikti kā pārejas gadi, kad tiks turpināti iepriekšējās Lauku attīstības programmas 2014.–2020. gadam atbalsta pasākumi ar pārejas periodam piešķirto finansējumu. Tiek prognozēts, ka divu gadu laikā bioloģiskās lauksaimniecības platības pieaugs līdz 305 000 ha. Pēc 2023. gada paredzētais atbalsts bioloģiskajai lauksaimniecībai noteikts 20,6 % apmērā no kopējā lauku attīstības finansējuma.²³

Par bioloģisko saimniekošanu iespējams saņemt šādas subsīdijas:

- 1 Par ilggadīgo zālāju, aramzemē sētu stiebrzāļu vai lopbarības zālaugu maisījumu aizņemtu platību, papuves platību, kā arī aramzemē sētu stiebrzāļu vai tauriņziežu maisījuma platību, kurā tauriņzieži aizņem vairāk nekā 50 procentu, var saņemt atbalstu 97 eiro/ha apmērā.
- 2 Par laukaugu un pārējo kultūru aramzemes platību, tīrsējas stiebrzāļu, tauriņziežu un nektāraugu aizņemtu platību var saņemt atbalstu 117 eiro/ha apmērā.
- 3 Par dārzeņu (izņemot kartupeļus) platību var saņemt atbalstu 399 eiro/ha apmērā.
- 4 Par kartupeļu, arī cietes kartupeļu, platību var saņemt atbalstu 397 eiro/ha apmērā.
- 5 Par augļu koku, ogulāju un tādu ilggadīgo stādījumu platību, no kuriem iegūst ēdamus augļus, var saņemt atbalstu 485 eiro/ha apmērā.
- 6 Atbalsta apmērs par 1 bišu saimi ir 40 eiro.

Ar mērķi veicināt kvalitatīvu pārtikas produktu ražošanu, apstrādi un pārstrādi, nodrošinot produkta nokļūšanu mazumtirdzniecībā, ir izveidots atbasts dalībai bioloģiskās lauksaimniecības shēmā. Uz šo atbalstu var pieteikties pretendenti, kas ražo bioloģiskos pārtikas produktus un kuru gala produkti ir nonākuši mazumtirdzniecībā vai tiek tieši piegādāti galapatērētājiem. Atbalstu var saņemt primārais

produktu ražotājs (saimniecība) vai pārstrādes uzņēmums. Atbalsta apmērs atkarīgs no bioloģiski sertificēto primāro produktu skaita. Ja ražots tiek viens primārais produkts, tad atbalsts tiek piešķirts 110 eiro apmērā, ja tie ir divi, tad 120 eiro apmērā. Ja pretendents ražo vairāk par diviem produktiem, tad katrs nākamais produkts saņem par 10 eiro vairāk, nepārsniedot 160 eiro. Savukār pārstrādātājam par vienu bioloģiski sertificētu pārstrādes produkta ražošanu uzņēmums var saņemt atbalstu 600 eiro apmērā, par diviem – 850 eiro. Ja pārstrādes produktu daudzums pārsniedz trīs, tad atbalsta summu palielina par 250 eiro, bet ne vairāk kā līdz 2350 eiro vienam atbalsta saņēmējam.

Papildus subsīdijām lauksaimnieki var pieteikt atbalstu gan par ieguldījumiem lauku saimniecību attīstībā un pārstrādē, projektu vērtējumā saņemot papildus punktus par bioloģisko saimniekošanu, kā arī piedalīties zināšanu pilnveidošanas un pieredzes apmaiņas pasākumos.

23 <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/presei/nozimigs-atbalsts-biologiskajai-lauksaimniecibai-ari-sogad-un-turpmaka?id=12184>

Bioloģiskais tirgus

Bioloģiski ražotas pārtikas pārdošana un attīstība

Saskaņā ar FiBL datiem 2017. gadā bioloģiskās pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums sasniedza 51 miljonu eiro, sasniedzot 1,5 % no kopējā pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījuma.²⁴ Tieši pēdējos gados vērojama bioloģisko produktu tirgus izaugsme, tomēr jaunāki, oficiāli dati par bioloģiskā produktu tirgus lielumu Latvijā nav pieejami. Galvenais šķērslis, kāpēc pircēji nedod priekšroku bioloģiskajai pārtikai ir tas, ka tā maksā dārgāk. Tomēr pircēju aptaujā noskaidrots, ka gandrīz 90 % satrauc pesticīdu klātbūtne pārtikā, kā arī 65 % uztrauc pārtikas ražošanas ietekme uz vidi.²⁵ Līdz ar to paredzams, ka, uzlabojoties iedzīvotāju labklājībai Latvijā, sagaidāms arī pieprasījuma kāpums pēc bioloģiskās pārtikas.

Bioloģiskās pārtikas tirdzniecības kanāli un tirgus struktūra

Lai arī nepastāv oficiālo datu un pētījumu, nozares eksperti norāda, ka iepakotās pārtikas ar garāku termiņu galvenais tirdzniecības kanāls ir lielveikali, savukārt, svaigu, vietējo pārtiku patērētājs iegādājās caur citiem tirdzniecības kanāliem – pa tiešo no saimniecības un tirdziņos.

Tiešā tirdzniecība

Latvijā ir populāri iknedēļas tirgi un sezonālie tirgi (gadatirgi), kuros var iegādāties labumus no Latvijas laukiem. Visplašāk vietējo bioloģisko saimniecību produkcija pārstāvēta **Kalneciema ielas tirgū** Rīgā un **Straupes Lauku labumu tirdziņā** Straupē, kā arī **Mūsu bio tirgū** Siguldā. Arī gadatirgi ir populāra vieta, kur iegādāties bioloģiskos lauku labumus. Šajos tirgos var iegādāties svaigu, sezonālu produkciju – gan augļus un

ogas, gan gaļu, maizi, piena produktus, medu utt. Divās tīmekļa vietnēs www.novadagarsa.lv (↗) un www.biologiski.lv (↗) pieejams katalogs, lai atrastu bioloģiskās saimniecības un to piedāvājumu. Šīs tīmekļa vietnes ir attīstītas ar mērķi padarīt vietējos produktus pieejamākus.

No alternatīvajām pārtikas izplatīšanas ķēdēm svarīgi pieminēt tiešās pirkšanas grupas Latvijā, kas ir atvasinātas no kopienu atbalstītas lauksaimniecības kustības (*Community Supported Agriculture*). Pirmā tiešās pirkšanas grupa tika izveidota 2010. gadā, kad neformālā organizācijā apvienojās ģimenes, lai organizētu tiešās piegādes no bioloģiskajiem zemniekiem, lai apgādātu sevi ar bioloģisko pārtiku. Tajā laikā bioloģisko produktu pieejamība lielveikalos un specializētajos veikalos bija ierobežota, kā arī tai bija ievērojams uzcenojums. Šobrīd pastāv ap 20 tiešās pirkšanas grupas, kopā apvienojot 400 māsaimniecības. Katra grupa regulāri, reizi nedēļā pasūta pārtiku no apmēram 20 bioloģiskajām saimniecībām. Produktu klāsts ir plašs – sezonālie dārzeņi un augļi, konservējumi, piena produkti, gaļas produkti, olas, garšvielas un zaļumi, miltu produkti u. c. Daudzām saimniecībām tiešās pirkšanas grupas ir nozīmīgs tirdzniecības kanāls, bet grupā iesaistītajām ģimenēm – nozīmīga pārtikas iegādes vieta.

Info

Tiešsaistes katalogi ar bioloģiskajām saimniecībām

— Novada Garša

www.novadagarsa.lv

— Bioloģiski.lv

www.biologiski.lv

²⁴ <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>

²⁵ http://www.bscresearch.lv/uploads/files/SINFO_aptauja_p%C4%81rskats_07052020.pdf

10. attēls: Bioloģiskie medus produkti Kalnciema ielas tirgū, avots: LBLA

Dabiskās pārtikas tirdzniecība

Gan galvaspilsētā, gan citās Latvijas pilsētās atrodams vismaz kāds dabiskās pārtikas veikals, kurā tiek pārdoti gan vietējās izcelsmes, gan importēti bioloģiskie produkti. Pirmais eko veikals – *Biotēka*, kas piedāvāja importētu bioloģisko pārtiku, ekosismētiku un eko saimniecības preces Latvijā, tika atvērts Rīgā 2004. gadā. Tagad Rīgā ir 11 Biotēkas veikali, tai skaitā bez iepakojuma veikals *Zeroveikals* un internetveikals (↪). 2020. gadā Biotēkas veikalu apgrozījums sasniedza 3,6 miljonus.

Pastāv arī vairāki internetveikali pārtikas pasūtīšanai uz mājām, kas piedāvā iegādāties sezonālos produktus galvenokārt no vietējām saimniecībām un pārstrādātājiem, tai skaitā arī bioloģiskajiem ražotājiem. Šajā jomā populārākais ir uzņēmums SIA *Svaigi*, kura izveidotajā tīmekļa vietnē (↪) var iegādāties produktus ar piegādi mājās. Pagājušajā gadā pandēmijas ietekmē uzņēmuma apgrozījums pieaudzis par 40 %, sasniedzot 605 000 eiro. Nav zināms, cik lielu daļu no pārdotā apjoma aizņem tieši bioloģiskie produkti.

Bioloģiskie produkti veikalu tīklos

Bioloģiskās lauksaimniecības produkcija ir plaši pieejama arī pircēju iecienītākajās pārtikas iegādes vietās – lielveikalos. Lielākajās lielveikalu ķēdēs bioloģiskajiem produktiem izveidoti speciāli plaukti, kā arī preču cenu zīmē īpaši izcelta to bioloģiskā izcelsme. Vislielākā bioloģisko produktu pieejamība pastāv galvaspilsētā Rīgā. Pārtikas tirdzniecības ķēdēs visvairāk bioloģisko produktu pieejams šādās kategorijās – bērnu pārtika, piena produkti, graudu produkti, eļļas, rieksti, mērces. Tiek tirgoti gan vietējās izcelsmes bioloģiskie produkti, gan importētie produkti.

Lielākajā pārtikas tirdzniecības tīklā *Rimi Latvija* veikalos produktu sortimentā ir vairāk nekā 600

bioloģisko produktu, viena trešdaļa no tiem ir bērnu pārtika, 10 % ir graudaugu produkti, kā arī eļļas un garšvielas, tiem seko konservētie produkti, dārzeņi, dzērieni un citi produkti. Reaģējot uz pieprasījumu pēc bioloģiskajiem produktiem, pēdējo divu gadu laikā Rimi privātās preču zīmes *I love Eco* sortiments ir dubultots. 2019. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieprasījums pēc bioloģiskajām olām audzis par 95 %, savukārt pieprasījums pēc gaļas – par 40 %. Par 35 % palielinājies arī bioloģiskā vīna pārdošanas apjoms. Kopumā pieprasījums pēc bioloģiskajiem produktiem Rimi veikalos gada laikā audzis par 10 %. Rimi veiktajā pircēju aptaujās noskaidrots, ka kopumā 61 % pircēju ir svarīgi, vai produkts ir bioloģiski audzēts.²⁶

Otrajā lielākajā pārtikas mazumtirdzniecības tīklā **Maxima** visvairāk pieprasītākie bioloģiskie produkti ir bērnu pārtika, tās īpatsvars kopējā bērnu pārtikas sortimentā ir 45 %. Vietējie bioloģiskie produkti visvairāk pārstāvēti piena produktu segmentā – 86 % no bioloģiskajiem piena produktiem ir vietējās izcelsmes.²⁷ Pieaug pieprasījums arī pēc augļiem un dārzeņiem.

Info

Eko-veikali

— Biotēka

<https://bioteka.lv/lv/>

— Zeroveikals

<https://bioteka.lv/lv/zeroveikals/>

Tiešsaistes pārtikas veikali

— Svaigi Ltd

www.svaigi.lv

Lielveikalu ķēdes

— Rimi Latvija

<https://www.rimi.lv/>

— Maxima

<https://www.maxima.lv/>

26 <https://www.la.lv/rimi-veikalos-trauji-audzis-pieprasijums-pec-ekologiskiem-produktiem>

27 <https://www.la.lv/avien-vairak-izvelamies-biologisko-partiku-kot-as-nozime-musulauksaimniekiem?fbclid=IwAR1XJLmmj0ryyuaQs3f60LJvp60rIHS5-bKXRMu9R7xPsR9RhWdej4yoKqU>

Visvairāk pērk bioloģiskos salātus, sēnes, tomātus, gurķus, banānus un avokado. Bioloģiskie produkti ir *cenās sensitīvi* produkti – Maxima veikalu tīklā pandēmijas laikā samazinājies pieprasījums pēc bioloģiskajiem produktiem to dārgākas cenas dēļ, Maxima regulārajās pircēju aptaujās noskaidors, ka pārsvarā bioloģisko pārtiku iegādājas 10–15 % pircēju.

Bioloģisko produktu imports un eksports

Vismaz puse no Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības produktiem nonāk eksportā, taču ne vienmēr ar norādi apr bioloģiskās lauksaimniecības izcelsmi. Saskaņā ar 2017. gada datiem Latvija eksportē bioloģiskos produktus 45 miljonu apmērā.²⁸ Galvenie eksporta produkti – piena produkti, liellopi un graudi. Eksportā aiziet 99 % no bioloģiskajās saimniecībās audzētiem teļiem. Galvenie eksporta tirgi, it īpaši graudiem, ir Eiropas valstīs un visvairāk - Vācijā. Bioloģiskajiem piena produktiem ir potenciāls kļūt par nozīmīgu eksporta produktu, jo ne viss saražotais bioloģiskais piens tiek pārdots kā bioloģisks vietējā tirgū. Piena pārstrādes uzņēmums AS *Tukuma piens*, kas bioloģisko piena produktu pārstrādes līnijā pēdējo 10 gadu laikā ieguldījis gandrīz 10 miljonus, pārdošanas apjomu potenciālu saskata tieši eksporta tirgos. Kā nozīmīgu eksporta produktu var minēt arī bioloģisko medu.

Lielākie bio produktu eksportētāji ir pārstrādes uzņēmumi AS *Preiļu siers* (piena produkti), AS *Aloja Starkelsen* (kartupeļu ciete), AS *Dobeles dzirnavnieks* (graudaugu produkti), AS *Tukuma piens* (piena produkti) un SIA *Lat Eko Food* (pārtika bērniem). Uzņēmums AS *Aloja Starkelsen*, Latvijā saražotos kartupeļus pārstrādā karutpeļu cietē un ir līderis bioloģiskās kartupeļu cietes ražošanā pasaulē. Pēdējos gados, vietējiem zemniekiem savstarpēji kooperējoties, palielinās arī bioloģisko ogu eksports, it īpaši upenēm un smiltsērķšķiem.

Arvien vairāk vietējie pārstrādes uzņēmumi iegulda lielas investīcijas, lai uzsāktu jaunu, inovatīvu produktu ražošanu eksporta tirgiem, piemēram, zirņu un pupu miltus. Šogad pārstrādes uzņēmums AS *Dobeles dzirnavnieks* atklājis jaunu bioloģisko graudu pārstrādes infrastruktūru, ieguldot 22,7 miljonus eiro. Bioloģiskās ražotnes jauda būs apmēram 50 000 tonnu gadā, kas ir viena no lielākajām ES. Uzņēmums plāno 95% no saražotajām bioloģiskajām graudaugu pārslām eksportēt.

Oficiāli dati par importēto bioloģiskās lauksaimniecības produktu apjomiem nav pieejami.

Prognoze

Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības attīstību var iedalīt trīs posmos. Pirmais posms – no 1990. gada līdz 2000. gadam - bioloģiskās lauksaimniecības attīstība tika virzīta no lauksaimnieku puses. Otrajā posmā - no 2001. gada – līdz 2010. gadam – bioloģiskās lauksaimniecības izaugsmi veicināja pieejamais ES atbalsts, savukārt pēc 2010. gada, bioloģiskās lauksaimniecības attīstību nosaka vietējā un ārējo tirgu pieprasījums un pārstrādes uzņēmumu iesaiste bioloģisko pārstrādes produktu ražošanā. Visproblemātiskākā ir bioloģiskās lopkopības nozare, kurā tirgus attīstības tendence nav skaidra, un nepieciešama stratēģija un valsts atbalsts nozares attīstībai. Savukārt pēdējos gados ieguldītās investīcijas bioloģisko produktu pārstrādē ļauj prognozēt, ka vēl vairāk attīstīsies tieši bioloģiskā augkopības nozare. Bioloģiskās pārtikas iepirkums ar publisko iepirkumu veicinās arī bioloģiskās dārzkopības un augļkopības nozari. Mazās, dzīvesveida saimniecības vairāk koncentrēsies uz kvalitatīvu produkcijas piedāvājumu tiešajā tirdzniecībā. Tāpēc paredzams, ka Latvijai izdosies sasniegt Zemkopības ministrijas noteikto mērķi – līdz 2027. gadam panākt, ka Latvijā vismaz 20 % LIZ jeb 398 tūkst. ha būtu izmantota bioloģiskajā lauksaimniecībā, virzoties uz ES Zaļā kursa mērķi 25 % no LIZ 2030. gadā.

Info

Lielākie bioloģisko produktu eksportētāji

— Preiļu siers

<http://www.preilusiers.lv/>

— Aloja Starkelsen

<https://www.aloja-starkelsen.lv/>

— Dobeles dzirnavnieks

<https://dzirnavnieks.lv/>

— Tukuma piens

<https://baltais.lv/>

— Lat Eko Food

<http://www.latekofood.lv/>

28 <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>

Atsauces un Attēls

Attēlu saraksts

1	Latvijas karte	3
2	Lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošana (2019. gadā), avots: Oficiālās statistikas portāls, https://stat.gov.lv/lv	6
3	Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra (2019. gadā bāzes cenās), avots: Oficiālās statistikas portāls, https://stat.gov.lv/lv	6
4	Ienākumi no lauksaimniecības (2015.–2019. gadā), avots: Agroresursu un ekonomikas institūts	6
5	Graudaugu sējumu platība, kopražs un vidējā ražība (2000.–2020. gads), avots: Oficiālās statistikas portāls, https://stat.gov.lv/lv	6
6	Ganāmpulka struktūra nosacītajās mājlopu vienībās (2019. gada beigās), avots: Oficiālās statistikas portāls, https://stat.gov.lv/lv	7
7	Sertificētās lauksaimniecības kultūru platības (2019. gadā), avots: Zemkopības ministrija	10
8	Bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas apjomi (tūkst, t), avots: Latvijas Datu centrs	11
9	Bioloģiskās lauksaimniecības produktu pārstrāde (2016.–2019. gads), avots: Zemkopības ministrija	11
10	Bioloģiskie medus produkti Kalnciema ielas tirgū, avots: LBLA	18

Atsauces

Visas tekstā izmantotās interneta adreses ir verificētas 2021. gada 14. augustā

Agroresursu un ekonomikas institūts

https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/articles/Biologiska%20lauksmāimniecība_04_2021.pdf

https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/Atskaite_BLS_produkcija_apreķini.pdf

EUROSTAT datu bāze

<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Oficiālās statistikas portāls

<https://stat.gov.lv/lv>

Rudlapa, A. 2005: Organic Farming Development and Problems in Kurzeme Region of Latvia. In: Belicka, I., Viklante, M., Arbidans, M. (Eds.): Proceedings of the Seminar Environmental Friendly Food Production System: Requirements for Plant Breeding and Seed Production, NGO "Aleksandra Pelēča lasītava", Talsi, 139-142
Pieejams: <http://orgprints.org/5190/>

Serģe, I. 2005: Development of Organic Farming in Vidzeme and Latgale Regions of Latvia. In: Belicka, I., Viklante, M., Arbidans, M. (Eds.): Proceedings of the Seminar Environmental Friendly Food Production System: Requirements for Plant Breeding and Seed Production, NGO "Aleksandra Pelēča lasītava", Talsi, 143-145
Pieejams: <http://orgprints.org/5190/>

Šūmane, S. 2010: Lauku inovācija: jaunu attīstības prakšu veidošana. Bioloģiskās lauksaimniecības piemērs. (Rural Innovation: Formation of New Development Practises. Example of Organic Farming. Own translation), Ph. D., University of Latvia.

Tomsone I. 2006: Biodinamikas 17 gadu skola – ar peļņu. (Seventeen years of School of Biodynamic Farming – with Profit. Own translation) Latvijas Avīze, 124, 8

Willer, Helga, Jan Trávníček, Claudia Meier and Bernhard Schlatter (Eds.) (2021): The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2021. Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick, and IFOAM – Organics International, Bonn (v20210301)
Pieejams: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>

Zemkopības ministrija

<https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/biologiskas-lauksaimniecibas-informacija?id=1576#jump>

<https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/presei/nozimigs-atbalsts-biologiskajai-lauksaimniecibai-ari-sogad-un-turpmaka?id=12184>

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/92/07/BIO_lidz_2017_2019.pdf

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/02/07/08/Parskats_par_LV_arejo_tidzniecibu_2020.pdf

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/89/03/2020_lauksaimniecibas_gada_zinojums1.pdf

<https://enciklopedija.lv/skirklis/26023-Latvijas-augsnes>

<https://www.meteo.lv/lapas/laika-apstakli/klimatiska-informacija/latvijas-klimats/latvijas-klimats?id=1199&nid=562>

<https://www.la.lv/rimi-veikalos-strauji-audzis-pieprasijums-pec-ekologiskiem-produktiem>

<https://www.la.lv/avien-vairak-izvelamies-biologisko-partiku-ko-tas-nozime-musu-lauksaimniekiem?fbclid=IwAR1XjLmmjOryy-uaQs3f60LJvp60rIHS5-bKXRMu9R7xPsR9RhWdej4yoKqU>

<https://www.la.lv/patiesiba-nav-tadas-lietas-ka-leta-partika>

https://www.bscresearch.lv/uploads/files/SINFO_aptauja_p%C4%81rskats_07052020.pdf